

V naší národní domácnosti vypadá to nyní poněkud strakatě, tak asi jako při stěhování v domácnosti kteréhokoli pana Syslíčka nebo Šťovíčka: nepokoj, nelad, hluk, prach a lomoz. Nábytek se balí, do beden se zatloukají hřeby, tam se něco rozbilo, onde se něco zlomilo, a do toho láteření nosičů a vzdechy hospodyně. Při stěhování pocítíš teprve, kolikerou zbytečností byl jsi v životě obklopen. Kolikrát povzdychneš: Proč jsem nebydlil raději v hlídačově boudě v sadě, v švestkové aleji, na zelném nebo makovém poli? Proč jsem neměl dvě košile a jedny kalhoty jako on? Takové stěhování jest jakési malé zemětřesení. Padá nejen omítka se zdí, ale boří se světový názor nájemníkův, měl-li vůbec nějaký a zachoval-li si vůbec nějaký po trojím nebo čtverém stěhování v životě. Není-li postižený nájemník úplný filosofický pensista, stává se z něho snadno revolucionář.

Dlouho jsi žil v domněnce, že spousta věcí, kterými jsi byl obklopen, jsou tvoji přátelé, služebníci, dobrodinci. Nyní naráz vidíš, že jsou zakuklení nepřátelé a škůdci. S jakou radostí jsi jich kdysi získával! Dnes s větší ještě bysi se jich zbavil. Provádíš inventuru; a víc: jakýsi soud nad věcmi, a nejen nad věcmi: nad svými potřebami, nad jejich oprávněností nebo zbytečností; nad svým chápáním a pojmáním světa, života, vesmíru! Pryč se vším, co dosloužilo, ať domněle, ať skutečně! Pryč se vším, co nevyhovuje tvému novému přesvědčení! Co odporuje tvým mladým dnešním ideálům! Co překáží životu nebo poškozují život, jak ty jej pojmáš a *právě v tuto chvíli* pojmáš!

Jest to chvíle vzrušená; býti divákem při ní jest poučné a také zábavné. Filosoficky založený pozorovatel může se tu mnohému naučiti, byť jen umění usmívati se shovívavě lidské pošetilosti, vzkypění lidských ilusí, uspěchanému optimistickému opravářství.

V naší národní domácnosti jest tomu stejně. Lidé si chtějí upravití nový byt po přáních svého srdce, zabydliti jej tím, co milují nebo *co by rádi milovali*: ten atheismem, onen abstinencí, třetí theosofií, čtvrtý českobratrstvím, pátý historismem, šestý pragmatismem. Napsal jsem: nebo tím, co by rádi milovali. Neboť mezi těmito idealisty a reformátory jest i mnoho, příliš mnoho slabochů, kteří mají potřebu viděti svůj ideál uskutečněný, vtělený, zhmotněný v společenskou instituci, aby v něj uvěřili plně a doopravdy. Nehledí-li na ně se všech stran, na náměstí i na ulici, z každého rohu a z každé výkladní skříně, kolísají ve své víře nebo zvrtají se v ní.

A tak provádí se soud nad lidmi, nad věcmi, nad pojmy, nad sudidly mravními, rozumovými, společenskými; soudí se o nich, pokud mohou nebo nemohou prospívati novému životu v novém státním útvaru. Všecky lásky, ale hlavně všecky nenávisti, dlouho skrývané a tlumené, vylézají na boží slunce, otvírají tlamičky, usmívají se nebo cení zoubky, lichotí se nebo slintají žlutavou pěnu — celkem zábavná podívaná; všude, kdekoli se objevuje člověk v pravé své podobě, to jest v živočišnosti svých pudů a vášní, nenudí nikdy.

A tak uvažuje se leckde o tom také, nebude-li *historická poesie* v novém státě českém uložena mezi staré železo a haraburdí, do musejní vitriny. Neboť toho, oč usilovala, jest prý nyní dosaženo. Budila naši víru národní, udržovala národní vědomí a rozplameňovala je, učila znáti slavnou minulost a z ní čerpati naději v slavnou budoucnost; vykonala svůj úkol, který byl v tom, přenést do přítomnosti povědomí o velikých národních ideálech minulosti. Ale co s ní nyní, kdy ideály tyto jsou uskutečněny, kdy tělem a krví stal se samostatný stát český lidového ustrojení? Nebude musiti nyní obrátiti poesie a umění svůj

zřetel zcela k přítomnosti a k budoucnosti? Naplniti se tužbami přítomné chvíle? Věnovati se zcela službě nového dne? Býti jeho orgánem, vyslovovati jeho *novou* potřebu, tíseň, touhu, naději, muku? Nestane se nám nyní historická poesie balastem, překážkou, balvanem, který by po případě dusil nový, právě se rodící život?

Jest nutno opravdu říci si dnes otevřeně, že naši historickou poesii zatěžovala nebásnická, ano často přímo protibásnická nauková a uvědomovací tendence více, než jí mohlo býti umělecky zdrávo. Naše posavadní historická poesie byla z veliké míry jen popularisované bádání historické. Co tvoří poesii poesii, *výraz*, ustupovalo na místo druhé.

Ale že by historická *poesie* ztrácela dnešním šťastným převratem svůj *raison d'être*, že by nebylo pro ni místa v nové organizační duchovních sil a hodnot, pokládám za pochybené. Naopak: mám-li vysloviti celou svou myšlenku, doufám, že nám zítřek přinese teprve pravou a vlastní *poesii* historickou; poesii, to jest tvorbu vyvolávající minulý život v celé jeho barevné záři, ve vši jeho žhavosti, v síle a výbušnosti vášni se všemi hlubokými tragickými stíny — tvorbu, která vystihne život a jen život, beze všech pozadních a pokoutních myšlenek a záměrů, ne jako příklad, ani jako výstrahu, nýbrž jako prostý *jev jedinečný*, nevracející se, neopakující se, a právě proto tak nesmírně jímavý a zajímavý. Až posud byla naše historická poesie psána příliš *in usum delphini* — jako mravoučná čítanka. Nyní čekáme historickou poesii, která bude prostě a pouze *uměním*, to jest výrazem života v tom, *co měl nejprchavějšího, ale právě proto nejživotnějšího ve své chvíli*: linii, které se zhroutily, barev, jež pohasly, světél, jež doplály, životního varu a kvasu, který došuměl a vyvřel. Neboť to jest po výtce uměním a poesii: zachytiti opojení chvíle, která se neopakuje; vyvolati lidi v jejich jedinečnosti, v tom, co ustavuje Petra Petrem a Pavla Pavlem, takže si nikdy nespleteš jednoho s druhým, druhého s třetím. A pravda jest, že naše posavadní historická poesie z valné části pracovala šablonami a schematy, které se stavěly mezi čtenáře

16 a život a propouštěly ze života jen hrubé *všeobecné* obrysy. Nemohlo tomu jinak býti, namítne se mně; pravda, ale nemění pravda, že *nebude* tomu smět tak býti napříště.

Cestu k tomu, jak řešiti tento nový úkol, ukazují přibližně historické miniatury Strindbergovy. Mnoho vybledlo z theso- vých a programových modernistických prací Strindbergových, ale jeho některé historické povídky a některá historická drama svítí stále ohněm neudušeným, a to proto, že se zde přiblížil Strindberg nejvíce umělci, který cítí a ctí kouzlo nenávratné chvíle a vyvolává ji v celé její zvláštnosti, ve vši vůni, se vši její duší řekl bych. Strindberg měl vědecké zájmy historické; trápily jej různé problémy historické nejinak, než jak trápí historika z profese. A právě tato odborně historická zvědavost a zvědavost prospívala mu i přímo jako umělci. Německý významný historik Ranke vystihoval úkol dějepiscův určití, *jak to vlastně bylo*. Úkol historického básníka není úplně týž; ale je blízký. Řekl bych, že jest v tom, vysloviti, jak vlastně *žilo* to, co vlastně bylo. Věděti, co vlastně bylo, jest nutné; ale pouhé vědění o skutečnostech a skutečninách nestačí básníkovi. Musí je dovésti proměnit v *jistotu života*, která nesnáší námitek a odzbrojuje je silou a krásou svého výrazu.

Láska k zemi a její smysl

17

Jeden z krásných příznaků dneška, které slibují pro zítřek, jest láska k zemi nově probuzená a nadaná novým uvědoměním. Všecko vrací se v milostné touze k zemi, k půdě, k prsti: poesie i umění, věda i filosofie, myšlenka společenského oprávně i sen duchovního dělníka. Země stává se znova — jako bylo ve středověku, ale jiným způsobem — osou všeho našeho myšlení; i sen vzlétá z ní jako z pevného podkladu, který dodává jeho rozletu určitosti a síly, a vrací se do ní jako pták do hnízda. Půda není nám již hmotou, půda stala se dnešnímu lidstvu touhou, láskou, snem, vděčností, náboženstvím. Vzniklo nové cítění a nové hodnocení Země jako mravního středu lidského vesmíru; náš nový vesmír, který dlouho neměl osy, když se byl rozšířil v bezmezí velikými hvězdářskými objevy šestnáctého a sedmnáctého století, má zase středem Zemi, byť v jiném smyslu, než bylo tomu před tímto velikým převratem.

Tento nový návrat k zemi jest něco podstatně jiného, než byl Rousseauův návrat k ní v osmnáctém století. Rousseau cítil ji jako přírodu, jako cosi divošského a nespoutaného a nepoutajícího, jako cosi všecka pouta trhajícího; my naopak cítíme ji jako *kulturu, řád, kázeň a lásku*. Půda necítí se jako hmota, jako daná syrovina; půda začíná se cítiti nyní, půdě začíná se rozuměti nyní jako tomu, čím skutečně jest: jako odkazu předků a odkazu nejen hmotnému, nýbrž předem mravnímu; a mravní odkaz, což jiného jest to než *povinnost a úkol*?

Země, to jest nám dnes práce a láska nesčíslných vyhy-
nu-